

**Lärarytildningen
Examensarbete
Hösten 2004**

Skönlitteratur som redskap i förskola och förskoleklass

**Handledare:
Wiveca Friman**

**Författare:
Gerd Erlandsson
Annlis Ohlsson**

Skönlitteratur som redskap i förskola och förskoleklass

Abstract

Syftet med vårt examensarbete är att öka kunskapen om hur pedagoger använder sig av skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Vi är dessutom intresserade av vilken målsättning de har i sitt arbete med skönlitteratur. Vi vill stärka medvetenheten om skönlitteraturens betydelse för förskola och förskoleklass. I vår litteraturdel nämner vi författare som Simonsson, Chambers, Öhman, Sörenson m.fl. Resultatet av vår undersökning baseras på kvalitativa intervjuer med verksamma pedagoger i förskoleklass. I undersökningen framkommer det att pedagogerna använder sig av skönlitteratur i olika hög grad i verksamheten. Det framkommer även i våra intervjuer att de är eniga om att böckerna har en mycket stor betydelse, framför allt när det gäller språkutveckling och i arbetet med kamratrelationer.

Ämnesord: skönlitteratur, förskola och förskoleklass, språkutveckling, empati, fantasi, identitetsutveckling och kamratrelationer.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	3
FÖRORD	4
<i>SYFTE</i>	5
LITTERATURGENOMGÅNG	6
<i>METOD</i>	6
<i>VAD SÄGER STYRDOKUMENTEN?</i>	6
<i>Lpfö 98</i>	6
<i>Lpo 94</i>	7
HISTORISK ÖVERSIKT	7
FÖRSKOLAN SOM BARNBOKSINTRODUKTÖR	9
SMÅ BARN – SMÅ BÖCKER	10
IDENTITETSUTVECKLING.....	11
<i>EMPATI</i>	11
<i>FANTASI OCH LEKUTVECKLING</i>	12
<i>LÄS- OCH SPRÅKUTVECKLING</i>	13
MATEMATIKFÖRSTÅELSE	13
LÄSMILJÖ.....	15
BOKSAMTAL	15
EMPIRISK DEL	17
<i>PROBLEMPRECISERING</i>	17
<i>FORSKNINGSETISKA PRINCIPER</i>	17
<i>UPPLÄGGNING OCH GENOMFÖRANDE</i>	18
REDOVISNING AV RESULTAT	20
<i>INTERVJUFRÅGOR TILL PEDAGOGER</i>	20
<i>SAMMANSTÄLLNING AV FRÅGA 1</i>	30
<i>SAMMANSTÄLLNING AV FRÅGA 2</i>	30
<i>SAMMANSTÄLLNING AV FRÅGA 3</i>	31
<i>SAMMANSTÄLLNING AV FRÅGA 4</i>	31
<i>SAMMANSTÄLLNING AV FRÅGA 5</i>	31
DISKUSSION	32
SAMMANFATTNING	37
KÄLLFÖRTECKNING	38

Förord

Vi vill framförallt tacka vår handledare Wiveca Friman på högskolan Kristianstad för allt stöd som vi har fått under vårt examensarbete. Ett varmt tack sänder vi också till alla pedagoger som vi fått intervjua. Ni har varit till stor hjälp. Vi vill också tacka våra familjer för deras stöd och uppmuntran under den här tiden. Utan er hade det inte gått att genomföra!

INLEDNING

Bakgrund

Vi har valt att skriva vårt examensarbete om hur pedagoger i förskola och förskoleklass använder sig av skönlitteratur i verksamheten, eftersom vi själva har ett stort intresse för all slags litteratur. Vi anser att det är väldigt viktigt att ge barnen olika upplevelser genom att arbeta med skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Detta känns extra viktigt i dagens samhälle, där TV och datorer tar allt större plats i vår vardag. Vi upplever att böcker får stå tillbaka mer och mer. Under vår utbildning till lärare på Högskolan Kristianstad, har vi ökat vår medvetenhet kring skönlitteratur och reflekterat över hur mycket den har att bidra med när det gäller elevers språk-, läs- och skrivutveckling, men också i matematiska sammanhang. Vi vet också att skönlitteraturen är viktig för barnen i deras identitetsutveckling och för deras utveckling av självförtroende. Genom att få ta del av skönlitteratur får barnen också utlopp för sin fantasi och kreativitet. Barnen kan också med hjälp av skönlitteratur få möjlighet att uttrycka sin empatiska förmåga. Tidigare forskning visar att skönlitteratur är ett bra hjälpmedel inom dessa områden. Under vår forskning når vi förhoppningsvis en värdefull kunskap som blir till hjälp i vårt framtida arbete i förskola och förskoleklass.

Livet skänker både ljus och mörker – ingen kan gardera sig mot sorgen. Men den som är bokläsare är inte ensam och aldrig någonsin kan en bokläsare ha tråkigt (Kjersén-Edman, 2002 s.5).

Syfte

Syftet med vårt examensarbete är att öka kunskapen om hur pedagoger använder sig av skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Vi är dessutom intresserade av vilken målsättning de har i sitt arbete med skönlitteratur. Vi vill stärka medvetenheten om skönlitteraturens betydelse för förskola och förskoleklass.

LITTERATURGENOMGÅNG

Metod

Vi började med att söka efter litteratur som berörde vår forskning på olika bibliotek. Vi läste dessutom igenom några examensarbeten som fanns på Högskolans bibliotek i Kristianstad. Vi fann inga forskningsartiklar som kunde vara till nytta för vårt arbete. Vi läste däremot en artikel i *Lärarnas Tidning* nr.14/04, angående en avhandling skriven av Maria Simonsson med titeln *Bilderboken i Förskolan*. Vid ett senare tillfälle lånade vi avhandlingen på Högskolans bibliotek i Kristianstad. Den innehöll intressant läsning som har varit till hjälp i vårt arbete.

Begreppsförklaringar

I detta arbete använder vi fortsättningsvis begreppen skönlitteratur, litteratur och böcker omväxlande som benämning för samma sak. Vi har valt att använda begreppet pedagog som här betecknar både förskollärare och barnskötare i förskola och förskoleklass. Vårt examensarbete benämns omväxlande arbete, forskningsarbete och examensarbete.

Vad säger styrdokumentet?

Lpfö 98

”Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande. Verksamheten skall vara rolig, trygg och lärorik för alla barn som deltar [---]. De vuxna skall ge barnen stöd i att utveckla tillit och självförtroende [---]. Förmåga att kunna kommunicera, söka ny kunskap och kunna samarbeta är nödvändigt i ett samhälle präglad av ett stort informationsflöde och en snabb förändringstakt [---]. Språk och lärande hänger ouplösligt samman liksom språk- och identitetsutveckling. Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen [---].

Förskolan skall sträva efter att varje barn...

- Utvecklar sin nyfikenhet och sin lust samt förmåga att leka och lära [---].
- Utvecklar sin förmåga att lyssna, berätta, reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar [---].

- Utvecklar sitt ord- och begreppsförråd och sin förmåga att leka med ord, sitt intresse för skriftspråk och för förståelsen av symboler samt deras kommunikativa funktioner [---].
- Utvecklar sin förmåga att upptäcka och använda matematik i meningsfulla sammanhang.(1998 s.8ff)

Lpo 94

Undervisningen skall anpassas till varje elevs förutsättningar och behov. Den skall med utgångspunkt i elevernas bakgrund, tidigare erfarenheter, språk och kunskaper främja elevernas fortsatta lärande och kunskapsutveckling [---]. Språk, lärande och identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga [---]. Särskilt under de tidiga skolåren har leken stor betydelse för att eleverna skall tillägna sig kunskaper [---]. Ett ömsesidigt möte mellan de pedagogiska synsätten i förskoleklass, skola och fritidshem kan berika elevernas utveckling och lärande [---].

Skolan skall sträva efter att varje elev...

- Kan leva sig in i och förstå andra människors situation [---].
- Utvecklar nyfikenhet och lust att lära [---].
- Lär sig att utforska, lära och arbeta både självständigt och tillsammans med andra.
- Utvecklar ett rikt och nyanserat språk [---].
- Lär sig att lyssna, diskutera, argumentera och använda sina kunskaper [---] (1998 s.6ff).

Skolan ansvarar för att varje elev efter genomgången grundskola

- Behärskar det svenska språket och kan lyssna och läsa aktivt.
- Behärskar grundläggande matematiskt tänkande och kan tillämpa det i vardagslivet (1998 s. 12).

Historisk översikt

Alla former av skönlitteratur har vuxit fram ur den muntliga traditionen. Genom att få ta del av muntliga berättelser närmar sig alla den skrivna litteraturen (Chambers, 1994 s. 56).

Det tog ganska lång tid innan man överhuvudtaget gav ut böcker avsedda för barn. De äldsta barnböckerna hade endast ett pedagogiskt syfte för barnuppfostran och var varken roliga eller spännande. 1591 publicerades den första egentliga barnboken i Sverige: *Een sköön härligh jugfrw speghel* (Kåreland, 1995 s.24 f). Det var inte förrän 1899 då Barnbiblioteket Sagas små röda böcker utgavs, som de svenska barnen fick råd att läsa böcker. De spreds via folkskolorna. Den finlandssvenske författaren Zacharias Topelius sagosamlingar, däribland *Hallonmasken*, som utkom mellan 1865 och 1896 lästes mestadels av barn vars föräldrar hade en god ekonomi (Kjersén-Edman, 2002 s.10). Sverige hör historiskt till de kulturer där läskunnigheten varit hög. Familjeläsningen var viktig för borgerliga familjer under 1800-talet. Tanken var att samla familjen som lyssnade medan fadern läste högt. Så småningom fick kvinnan en aktiv roll eftersom högläsningen blev aktuell även i barnkammaren. Högläsningssituationen i förskoleverksamheten är ett uttryck för idén, att barnen mycket tidigt skulle komma i kontakt med böcker och utveckla läs- och kulturvanor (Simonsson 2004 s. 58). De främsta förskolepionjärerna i Sverige anses vara systerarna Ellen och Maria Moberg. 1899 startade de Kindergartenverksamhet i Norrköping, med en nationell prägel på verksamheten och dess innehåll. Sagoläsning hade en given plats på schemat i deras verksamhet (Simonsson 2004 s.37f).

Sammanfattningsvis kan vi konstatera att böcker har en lång tradition i förskolan och som pedagogiskt medel är de oförändrade. Synen på barnboken har ändrat karaktär och vidgats från att vara uppfostrande, till att bli roande och utvecklande. Barnböcker har under historiens gång inte alltid varit lättillgängliga och disponibla för alla barn. De barn som befunnit sig inom förskoleverksamhet har dock alltid fått ta del av barnböcker (Simonsson 2004 s.45).

Den moderna svenska barnboken fick sitt genombrott 1945. Astrid Lindgren skrev *Pippi Långstrump* och Lennart Hellsing skrev *Katten blåser i silverhorn*. Dessa böcker gav tillsammans med Tove Janssons första bok om Mumintrollen upphov till en förändring när det gällde språk och stil som ämnesval och attityder till barnet (Kåreland, 1995 s.34). Barnlitteraturen blev ett universitetsämne 1970. Sedan dess ingår det som ett obligatoriskt moment i utbildningen för blivande svensklärare (Kåreland, 1995 s.13).

Förskolan som barnboksintroduktör

Simonsson hänvisar till Shavit (1986) som säger att barnboken bl.a. är beroende av samhällets olika värderingar och uppfostringsideologier. Den är inte en isolerad företeelse. Enligt Simonsson skapade Fröbel en pedagogisk grundidé om de små barnens läsande, där barnet och modern tillsammans fokuserar på boken och dess bilder. Han rekommenderar också rim och ramsor som lämpliga för de små barnen (Simonsson 2004 s.37f).

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan vi definiera kultur som ”den uppsättning idéer, värderingar, kunskaper och andra resurser som vi förvärvar genom interaktion med omvärlden” (Säljö 2000, s 29). Maria Simonsson hänvisar till FN:s Barnkonvention artikel 31 när hon säger att kultur, är något som finns mellan människan och omvärlden. Den är socialt organiserad och skapad av människan. Barnen har samma formella rätt som vuxna till kulturen idag. Enligt Maria Simonsson står det att läsa i skriften *Lära i förskolan* från Socialstyrelsen att med barnkultur menas kultur producerad för barn. Samtidigt står barns kultur för den kultur som barnen skapar själva (Simonsson 2004 s.49). Barnen bör därför tidigt komma i kontakt med böcker. Säljö menar att ”lärandet har en viktig position i vår kultur och är knutet till våra föreställningar om ekonomisk och social utveckling med en önskan om att förbättra våra levnadsvillkor” (Säljö 2000, s 11). Detta visar också att kontakten med böcker är mycket viktig (Simonsson 2004 s.58).

Forskning kring litteratur har förekommit sedan lång tid tillbaka. Vi ser hur forskare med olika kunskapsintressen och ur olika aspekter belyser texten, bilden och innehållet av boken. I Sverige har en del barnboksforskare intresserat sig för bilderboksstudier med fokus på bild- och textinteraktionen. Texten och bilden har tillsammans en gemensam uppgift, men också var för sig, både på enskilda uppslag och i boken som helhet. Bilderboken kräver en egen teori, en tvärvetenskaplig plattform, eftersom bilderböckernas område inte hör till vanlig litteratur eller konstforskning (Simonsson 2004 s.26f). Bilderböckerna har en estetisk och kommunikativ förmåga att förmedla skilda budskap på olika nivåer, det beror på mottagarens egen kunskap och dennes kommunikativa kompetenser. Man kan skapa gemensamma lekmiljöer utifrån barnlitteratur. På så sätt utvecklas en lekpedagogik. De vuxna får en viktig roll i skapandet av en dialog mellan barnen och de påhittade figurerna. Men om leken skall utvecklas behövs också litterära texter med en hög dramatisk kvalitet och en mångdimensionell karaktär (Simonsson 2004 s. 31).

Simonsson hänvisar till Brita-Lena Ömans FoU-rapport om förskolans läsvanor där det framkommer att förskolans lässtunder ofta är oplanerade. De fungerar ofta som en tidsutfyllnad mellan två aktiviteter. Kvalitén på litteraturen som förskolan använder är oftast tillfredsställande, även om den används på ettoreflekterat sätt, och barnen inte alltid får hjälp med att bearbeta sina läsupplevelser. Williams-Granefelds menar att litteraturläsning i förskolan inte har en pedagogisk roll. Lässtunderna används ofta i disciplinära syften eller i att samla gruppen. Gemensamt för dessa båda studier är att de i negativa ordalag beskriver förskolans faktiska bokanvändning (Simonsson s.35).

Bilderboken har i flera avseenden en specifik laddning men det bör lyftas fram att den kan ses som en länk till skriftkulturen. Boken innebär också en social interaktion med att känna, bläddra och prata. Bilderboken har ett aktivt meningsskapande, den kommunicerar information och idéer mellan människor. I bilderböckerna presenteras en mängd olika föreställningar och idéer. Dessa kan ge underlag för vidare utforskning i olika praktiska sammanhang (Simonsson s.60).

Små barn – små böcker

För de allra minsta barnen är boken ett första möte med litteraturen. Bilderna, kraven på läsbarhet, tydlighet och begriplighet är viktigt i barnens första böcker. Detta är dock inte samma sak som enkelhet (Sörenson, 2001 s.11).

Författaren och bildkonstnären Anna-Clara Tidholm, som skrivit bl.a. *Resan till Ugri-la-Brek* och *Knacka på*, vill att hennes böcker ska möta barnen på deras egen utvecklingsnivå. Hon vill att böcker ska förmedla känslor. Hon anser att små barn har väldigt stora känslor och en väldigt stark vilja. De kan vara skrämmande i sin styrka. Tidholm vill att man ska ta upp detta med barnen. Hon menar att hennes böcker inte är färdiga, utan bör betraktas som ett råmaterial som barn och vuxna kan bearbeta tillsammans. Tidholm betvivlar att barn kan identifiera sig med en huvudperson i en bok. Hon tror inte att små barn kan identifiera sig med andra människor alls, då identifikation byggs på att man har en jaguppfattning. Hennes böcker är, enligt henne själv, som en utflykt eller en resa. När man öppnar boken reser man ut och när den är slut kommer man hem igen. Men hon vill även att varje sida ska fungera enskilt, var för sig (Sörenson, 2001 s.15ff).

Författaren Barbro Lindgren förklarar sina framgångar med exempelvis ”Max-böckerna” med att hon kommer ihåg hur det var att vara liten. Hon poängterar också vikten av att läsa tillsammans med små barn. Det är så oerhört viktigt att sitta tillsammans och uppleva sagan gemensamt (Sörenson, 2001 s.22ff).

Susanna Ekström tror att vi underskattar de små barnens förmåga till inlevelse och uppfattning eftersom de inte behärskar talet än. Hon menar att deras bristande språkliga förmåga inte innebär att de skulle vara ointresserade av böcker. Barnen ger starka uttryck för sitt bokintresse genom att bära omkring dem, ta med dem till sandlådan osv. Hon menar också att figurerna i böckerna så småningom blir barnens kamrater som de återkommer till, talar med och leker med. Vidare säger hon, för att mötet med böcker ska bli lustfyllt för barnet måste även högläsaren vara tillfreds. Annars når inte budskapet fram. Hon tror också att vi ofta har för bråttom. Vi bör i stället stanna i bilderna och i upplevelserna som de ger, vilket sätter igång barnens fantasi (Ekström, 2001 s.33ff).

Identitetsutveckling

Pedagogens uppgift i förskolan är att utgå från det enskilda barnets kunskapssökande och meningsskapande samt att finnas vid dess sida som en följeslagare och vägledare och utveckla och stimulera barnets kompetens (Brodin & Hylander, 1997 s. 19). När barnet får uppmuntran och vägledning i sina strävanden utvecklas självförtroendet och tilliten till den egna förmågan. Vi pedagoger delar barnets glädje av att kunna befästa upplevelsen av att vara ”en sån som kan”. Att hela tiden öka den egna kompetensen inom olika områden ger glädje och självförtroende (Brodin & Hylander, 1997 s. 73). Identiteten skapas i berättandet genom att barnet skapar en bild av sig själv och sin upplevelse som påverkar den egna självbilden (Brodin & Hylander, 1997 s. 88). Betydelsen av bekräftelse genom kontakt och kommunikation med andra går som en röd tråd genom Sterns beskrivning av hur självet utvecklas. Pedagoger i förskolan bidrar tillsammans med andra viktiga personer i barnets värld till denna utvecklingsprocess (Brodin & Hylander, 1997 s. 104).

Empati

Om man studerar perspektivet att stärka barns empatiska förmåga är sagoberättande en metod med väldigt goda och rika möjligheter. Barnet får insikt genom att leva sig in i olika rollkaraktärer, det erbjuds även unika möjligheter till identifikation. Barnet får också

möjlighet att utveckla och bearbeta sitt känsleregister (Öhman, 2003 s.150). Många berättelser tar även upp mänskliga svagheter som kan väcka starka känslor hos lyssnarna (Fast, 2001 s.28). En bra metod kan vara att berätta en liknelse när man vill få barnen att våga prata om något som de annars undviker. På så sätt kan man få lyssnarna att förstå ett moraliskt dilemma (Fast, 2001 s.36f).

Fantasi och lekutveckling

Vi vill citera Maria Gripe när hon i sin bok *Tordyveln flyger i skymningen* säger:

Människan hade fått sin fantasi och sina känslor först och främst för att kunna leva sig in i hur andra levande varelser tänkte och kände – kanske oberoende av vilken tid man levde i (Gripe, 1978 s. 176).

Astrid Lindgren har i några av sina böcker kritiserats för att ge sig in i fantasins våld. Då har hon försvarat sig genom att säga att hon skriver på samma sätt som barn fantiserar, och att fantasin är en nödvändighet för att vi ska klara av vårt jordeliv (Lindqvist, 1996 s.100).

Fantasins skapande aktivitet är direkt beroende av rikedom och mångfalden i människans tidigare erfarenheter. Ju rikare människans erfarenheter är, desto mer material råder hennes fantasi över. Då ett barns erfarenheter är mindre rika, är ett barns fantasi fattigare än en vuxens. Man kan dra den pedagogiska slutsatsen att det är nödvändigt att vidga barnets erfarenheter om de ska kunna erhålla en stadig grund för sin skapande aktivitet. Ett barns fantasi blir mer betydelsefull och produktiv, ju mer det har sett, hört och upplevt och ju mer det vet och har tillägnat sig, under andra liknande förutsättningar (Vygotskij, 1995 s.19f).

Den ryske litteraturvetaren Tjukovskij menar att barns lek med språket hör samman med deras andra lekar. Barn har ett stort intresse för rim och ramsor. Med fantasin som hjälp kan barnet tolka sin egen verklighet, eftersom varje avsteg från det som är korrekt och vedertaget i rim och ramsor stärker barns kunskap om verkligheten (Lindqvist, 1996 s.29). I själva verket ligger fantasin till grund för alla kreativa aktiviteter inom kulturens alla områden och gör det konstnärliga, vetenskapliga och tekniska skapandet möjligt. Barnets strävan till ett litterärt skapande är ett uttryck för fantasins aktivitet (Vygotskij, 1995 s.13).

Lisa Henriksson anser att böcker skall aktivera oss. Vi behöver magiska och lugna högläsningstunder, men böcker skall naturligtvis också ge oss spring i benen, lusten att leka, bygga och fantisera tillsammans (Henriksson, 2002 s.5). Pedagogerna bör erbjuda barnen

möjligheter att gestalta och uttrycka sig i ord, bild, form och handling genom skapande aktiviteter och dramalekar som berör sagans tema (Öhman, 2003 s.150).

Läs- och språkutveckling

I Gunilla Lindqvists bok *Lekens möjligheter* står det att barn lär sig läsa genom att skriva och skriva genom att läsa (Lindqvist, 1996 s.151). Den engelska forskaren Carol Fox menar att barn som får ta del av många berättelser genom sagor, rim och ramsor förvärvar kunskap om språket som de sedan har användning för när de själva berättar eller när de ska läsa och skriva (Fast, 2001 s.21). Något som anses vara mycket värdefullt för barns språkutveckling är att låta dem själva berätta. Detta stärker också deras identitet (Fast, 2001 s.66).

Med hjälp av berättelser kan lyssnarna lära sig mycket om språket. De hör hur språket är uppbyggt och de lär sig nya ord. Läsprocessen börjar, enligt Margaret Meeks bok *On Being Literate*, när det lilla barnet kommer med en bok till en vuxen och vill få den läst. Barnet har då förstått att krumelurerna på pappret kan förmedla något roligt. Barnet börjar sedan ofta ”lekläsa” - det identifierar sig som läsare (Fast, 2001 s.19). Genom den tidiga läsningen får det lilla barnet nyckeln till böckernas värld och kan själv vara aktiv för att sedan under de gemensamma lässtunderna dela med sig av sina litteraturupplevelser till den vuxne och ge den vuxne del av barnkulturen (Söderbergh, 1979 s.139).

Chambers ”Läsandets cirkel” visar bl.a. att allting börjar med ett val. Ett måste är att välja en bok innan ”läsandet” kan börja. ”Läsande” är inte enbart en fråga om att avläsa orden på en sida. Det är ett helt drama som byggs upp av olika samverkande scener. Vårt arbete som lärare i lärandets konst går ut på att låta barnen bli delaktiga i läsandets drama (Chambers, 1993 s.13f).

Matematikförståelse

För att kunna förändra och utveckla sina föreställningar måste barnet få tilltro till det egna tänkandet, bli självständigt, våga stå för sina argument och åsikter. Barnens intresse för matematik har stor betydelse för hur de lär sig och använder sin kunskap. Barnens kunskaper grundläggs redan före skolstarten, men också fördomar, attityder och inställningar till vad matematik är. Därför är förskolans inställning till matematik mycket viktig (Bergius & Emanuelsson, *Nämnamn* TEMA, 2000 s. 146f).

Malmer anser att barnen är tvungna att först ha begreppen i form av ord kopplade till erfarenhet innan de kan översätta dem till det kortfattade matematiska symbolspråket. Många barn som börjar skolan kan en hel del matematik, utan att de vet om det. Barnen kan med bilder och ord berätta eller visa att de förstår matematiska sammanhang eller en räknehändelse (Malmer 1999, s.108f).

En del ramsor bygger oftast på upprepning och räknande i någon form. Barnen får en upplevelse av rytmen i uppräknningen. Även om de inte lär sig uppfatta antal eller att räkna blir de ändå delaktiga i dessa ramsor (Doverborg & Pramling, 2001 s. 44).

Bergius & Emanuelsson anser att matematik är precis som litteratur, bild och skapande en del av vår kultur och vårt kreativa tänkande. De har arbetat med att söka matematik i ett till synes matematikfattigt sammanhang i en barnbok, *Petter och hans fyra getter*. Barnen har därigenom gjort oväntade upptäckter genom att utforska situationer och sammanhang i en fiktiv verklighet med sagor, berättelser och bilder. Bergius & Emanuelsson relaterar sin metod med skönlitteratur i matematiska syften till ett arbetssätt med barnlitteratur som utgångspunkt för matematik i USA. I böckernas text menar de att det nästan inte förekommer någon påtaglig eller synlig matematik, bara enstaka ord och begrepp som för tanken till matematik. Genom att tolka böckernas bilder och ställa öppna frågor får barnen tillfälle att upptäcka och utveckla sitt tänkande och resonering i matematik. De kan då utforska och befästa meningsfulla matematiska begrepp (Bergius & Emanuelsson, *Nämna TEMA*, 2000 s. 153f).

Doverborg & Pramling säger att matematiska problem uppfattas av många som något som enbart tillhör skolans värld. Det anses som svårt och utom räckhåll för barnen i förskolan. Om vi däremot ser på matematik som ett språk, något som hjälper oss att förstå vår omvärld, blir matematik och problemlösning i högsta grad relevant även för barnen i förskolan (Doverborg & Pramling, 1995 s. 81). Även de har använt sig av litteratur i matematiska sammanhang. De har arbetat med *Bockarna Bruse* och härigenom synliggjort och reflekterat kring bl.a. storleksrelationer (Doverborg & Pramling, 1995 s. 99).

Läsmiljö

För att läsa måste vi naturligtvis få tillgång till böcker och bland dessa måste det finnas sådana böcker som vi vill ha. Böckerna måste vara synliga och tillgängliga för barnen (Chambers, 1994 s.22). Barn behöver, precis som vuxna, få möjlighet att själva leta reda på böcker som motsvarar deras eget utvecklingsstadium och personlighet. Att kunna gå omkring och botanisera bland böcker ger dem den möjligheten (Chambers, 1994 s.42). Hur böckerna presenteras är också mycket viktigt. Barnen kan bli negativt eller positivt inställda till en bok. Man bör arrangera böckerna på ett sådant sätt att de drar till sig barnens uppmärksamhet. All skyltning bygger delvis på visuell dragningskraft (Chambers, 1994 s.30f). Det blir synnerligen lättare för barnen om det finns speciella platser, avsedda enbart för läsning, platser som kan kallas läsrum eller läshörnor. Speciella läsplatser framhåller också läsandets värde. Genom att avsätta en plats åt detta betraktar vi läsning som något mycket viktigt (Chambers, 1994 s. 37ff). Sortimentet av böcker måste också ses över regelbundet och förnyas, precis som vår kunskap om böcker hela tiden behöver utökas. Detta innebär att man måste hålla kontakt med den aktuella utgivningen och med andra vuxna som man kan dela och diskutera sina egna läsupplevelser och undervisningsmetoder med (Chambers, 1993 s.91). Att skaffa ett eget litet bibliotek med rim och ramsor, poesi och sagor är överkomligt för varje förskola (Henriksson, 2002 s.12).

Boksamtal

Chambers säger att all tid vi ägnar åt att få barnen att prata med varandra om böcker de läst, ger resultat och leder till att de läser mer. Genom att påverka läsintresset hos barnen i en grupp, kan vi få deras entusiasm att smitta av sig på varandra (Chambers, 1994 s. 93). Vi måste alltså ge barnen möjligheter att prata om vad de hört. Berättelsen är inte glömd bara för att den är färdigberättad. Den kan leva kvar länge hos lyssnarna (Fast, 2001 s.24). När barnen samtalar om en berättelse delar de sina upplevelser med varandra. Genom att de tar del av varandras tankar och upplevelser kan de bli medvetna om att det inte alltid finns något rätt eller fel. Upplevelsen av berättelsen beror i stället på lyssnarens bakgrund och erfarenheter. Samtalen kan också vara en hjälp för många barn att verkligen förstå vad de hört. Förståelsen fördjupas, men kanske inte enbart kring den speciella berättelsen utan det vidgar barnens erfarenheter av världen i stort (Fast, 2001 s. 85f).

Fast citerar Pramling m.fl. när hon säger:

Att förstå sig själv och sin omvärld med utgångspunkt i en saga kräver att man tillsammans reflekterar och diskuterar. Med hjälp av ett utvecklingspedagogiskt förhållningssätt kan barn bli medvetna om att det finns många budskap i en saga. Just att lyfta fram mångfalden och idéernas flöde skapar förutsättningar både för att skapa sig en egen förståelse och att upptäcka att budskapet är något som inte sägs klart ut, utan måste tänkas fram, varför just mångfalden blir påtaglig. Det finns inte ett entydigt och rätt svar utan man kan få tolka och skapa sin egen innebörd. Innebördsfunderingarna ger också rika tillfällen till att fundera över hur något är, hur något inte är och hur något skulle kunna vara (Fast, 2001 s. 88).

När det gäller boksamtal har Chambers utvecklat 4 grundfrågor:

Chambers 4 grundfrågor: Jag undrar...

- Om det var något speciellt du gillade i boken?
- Om det var något du inte gillade?
- Om det var något du inte förstod eller tyckte var svårt? Om du har några "frågetecken"?
- Om du lade märke till några mönster eller kopplingar? (Chambers, 1993 s.99).

Boksamtal är ett sätt att öka barnens förväntningar på böcker. De kan på det sättet börja förvänta sig att en bok har mer att ge än vad de ser vid första anblicken (Chambers 1993 s.89).

EMPIRISK DEL

Problemprecisering

Vårt empiriska arbete avser att undersöka hur pedagogerna arbetar med skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Frågeställningarna som vi utgår ifrån är:

- Hur pedagogerna väljer skönlitteratur.
- Hur pedagogerna arbetar metodiskt med skönlitteratur.

Utifrån detta drar vi sedan slutsatser om hur vi kan planera och genomföra vårt eget framtida arbete med skönlitteratur i förskola och förskoleklass.

Forskningsetiska principer

Det är forskarens uppgift att informera den intervjuade om dennes uppgift i projektet. Som forskare ska man också upplysa om att den intervjuades deltagande är frivilligt. Informationen ska omfatta allt som kan tänkas rimligt inför undersökningen och som kan påverka den intervjuades villighet att delta. I förhandsinformationen till den intervjuade ska syftet med undersökningen anges samt en beskrivning om hur undersökningen i stora drag kommer att genomföras. Det är också av vikt att den projektansvariges namn och institutionsanknytning framgår, för att underlätta kontakt med ansvarig forskare. Det ska tydligt framgå att deltagandet är frivilligt och att uppgifterna som samlas in, inte kommer att användas för något annat syfte än forskning. Undersökaren ska inhämta deltagarens samtycke till intervju. Det står den intervjuade fritt att avbryta en intervju när denne själv vill.

Uppgifter om alla i en undersökning ingående personer skall ges största möjliga konfidentialitet och personuppgifterna skall förvaras på ett sådant sätt att obehöriga inte kan ta del av dem (Vetenskapsrådet, 2002 s. 12).

Som forskare bör man vid exempelvis intervjuens början, fråga den intervjuade om denne är intresserad av att få veta var resultaten ska publiceras och/eller att få en rapport eller sammanfattning av undersökningen (Vetenskapsrådet, 2002).

Uppläggning och genomförande

Forskningsmetoden som vi använder oss av i vårt examensarbete är kvalitativa intervjuer. Syftet med en kvalitativ forskning, menar Tebelius, är att utforska och beskriva förhållanden kring människors egna erfarenheter så som de själva uppfattar dem. På så sätt representerar de bara sig själva och sina egna upplevelser (Patel & Tebelius, 1987 s. 123).

Vi intervjuar tolv pedagoger där alla är verksamma i olika förskolor och förskoleklasser i samma kommun. Några av pedagogerna arbetar på samma avdelning. Kontakten med berörda pedagoger gjordes via telefon då vi informerades om vårt examensarbete och vårt intresse av att få göra intervjuer. Alla tillfrågade var välvilligt inställda till att delta i vår undersökning. Vi blev mycket väl mottagna på de olika förskolorna.

Hur utfallet vid en intervju blir är beroende av samspelet mellan intervjuaren och den intervjuade. Bådas agerande är lika viktigt. Något som också är viktigt är att den intervjuade måste ha motiv för sin medverkan (Carlsson, 1991 s. 34). Intervjuerna utfördes på pedagogernas respektive arbetsplatser. Pedagogerna hade själva valt tid för vårt besök, när det passade deras verksamhet. I intervjusammanhang är det viktigt att försöka skapa en situation där man kan tala fritt och otvunget. Vilken lokal man befinner sig i, kan inverka på hur trygg den intervjuade känner sig. Hur intervjun utvecklar sig beror mycket på hur bra intervjuaren lyckas bygga upp ett samspel med den han eller hon intervjuar (Carlsson, 1991 s. 37).

En bra intervju kräver den rätta mixningen av konst och teknik. I en kvalitativ intervju gäller det att komma till klarhet kring den utfrågades personliga uppfattning om erfarenheter kring vad frågan gäller. Intervjuarens roll kretsar kring att samspela, lyssna och styra. Den största tyngdpunkten ska givetvis läggas på att lyssna, men den intervjuade måste ändå uppleva intervjuaren som en samtalspartner. Som intervjuare är det också viktigt att vara uppmärksam på vad som inte sägs. Intervjuaren ska också styra intervjun framåt, inte mot speciella svar men mot målet och det som är väsentligt för problemställningen (Carlsson, 1991 s. 32f). De berörda pedagogerna fick i förväg ut våra frågeställningar att fundera och reflektera kring. Detta gav dem en bättre möjlighet att vara väl förberedda inför intervjun.

Vi använder oss av bandspelare vid intervjuerna för att kunna ägna hela vår uppmärksamhet åt den intervjuade pedagogen. Härigenom framkommer väsentliga detaljer i svaren som

annars lätt kan missas. Vi deltog båda två under intervjuerna. En av oss ställde frågorna medan den andra lyssnade och inflikade vid behov. Det finns vissa nackdelar med att använda sig av bandspelare vid intervjuer. Den intervjuade kan bli hämmad när han eller hon vet att det som sägs dokumenteras. Detta, menar Carlsson, ändå är en metod som rekommenderas när det gäller kvalitativa intervjuer. En av anledningarna är att man ibland måste gå igenom materialet flera gånger för att upptäcka nya detaljer. Genom bandinspelning får man med så många fler detaljer än vid nedskrivning av intervjuer (Carlsson, 1991 s. 39). Patel anser att det finns både för- och nackdelar med att använda bandspelare vid intervjuer. En fördel är att exakta svar registreras, medan nackdelen är att det tar lång tid att skriva ner svaren (Patel & Tebelius, 1987 s. 112).

Redovisning av resultat

Vi har valt att redovisa referat av intervjuvaren i arbetet, där vi har tagit med det som varit relevant för frågan. Vi anser att det blir lättare att få en helhet av intervjuvaren på detta sätt. Efter alla intervjuerna kommer korta sammanställningar av de olika svaren på frågorna. Med hjälp av dessa kan man lätt se vilka svar pedagogerna gav på varje fråga. Intervju av pedagog I&J sker gemensamt i grupp.

Intervjufrågor till pedagoger

Använder ni er av skönlitteratur i verksamheten och i så fall hur?

1. Vilken betydelse anser ni att skönlitteratur har för verksamheten? Vilken är er målsättning?
2. Har ni möjlighet att besöka biblioteket? I så fall hur ofta? Hur väljer ni då ut litteraturen?
3. Vilka olika sammanhang styr valet av litteratur?
4. Hur bearbetar ni litteraturen tillsammans med barnen?

Intervju A:

Fråga 1: Vi går till skolbiblioteket en gång i veckan. Vi har provat att läsa kapitelbok, men det är svårt att få kontinuitet i detta. Målsättningen är att göra detta varje dag men det är svårt att samla gruppen. Jag tycker att det är viktigt med böcker.

Fråga 2: Böcker har jättestor betydelse, det är viktigt att läsa mycket. Jag har märkt att förskolebarn är intresserade av mycket och lånar gärna faktaböcker. Målsättningen är att barnen ska få låna efter eget intresse. Jag vill använda böcker som hjälpmedel för att t.ex. bearbeta känslor.

Fråga 3: Vi går till skolbiblioteket en gång i veckan. Skolbibliotekets dörr är stängd. Jag vill att vi ska kunna använda det mer naturligt som ett rum att gå in i lugn och ro, sitta ner och läsa. Vi har olika barnsyn på skolan och förskolan. Skolan vill ha ordning och reda och boken på rätt plats i hyllan. Vi på förskolan vill ha en öppen dörr där det är tillåtet att sitta i lugn och ro. Vi har inte varit på ”stora” biblioteket. Jag styr valet till viss del när det gäller tjocka böcker som jag tycker att de kan låna tillsammans med föräldrarna. Det är svårt med Serieböcker. Mina egna åsikter är att jag tycker det är svårt att läsa den typen av böcker. Om de bara vill låna den typen av böcker pratar jag med föräldrarna. Jag visar att det finns andra böcker också. Men huvudsaken är att barnen vill låna böcker. Det är viktigt att läsa och det

spelar egentligen ingen roll vad. Den vuxne måste ändå tycka om vad man läser. Om de inte hittar någon bok hjälper jag till genom att fråga vad de är intresserade av.

Fråga 4: När vi jobbar med tema, t.ex. kompisrelationer är det ett jättebra sätt att belysa för barnen. Det blir lättare att förstå. Andra sammanhang är årstider, helger och högtider. Många gånger blir det ett personligt val som tilltalar mig då man kan läsa med inlevelse och glädje.

Fråga 5: Målet är att införa bokprat i gruppen. Barnen presenterar boken för sina kompisar med vad som är bra, dåligt och vad den handlar om. Jag vill använda böcker tematiskt och diskutera i mindre grupper då man får fram andra saker än i den stora gruppen.

Intervju B:

Fråga 1: Vi har en högläsningsbok som vi läser innan maten tre dagar i veckan. Det är en kapitelbok. Vi läser en bok om något speciellt har hänt, tex. om några blivit ovänner.

Fråga 2: Vår målsättning är att barnen ska utveckla sin förmåga att lyssna och återberätta en bok i den lilla gruppen. Föräldrarna har börjat läsa en bok hemma tillsammans med barnen, antingen lånebok eller en egen favoritbok. Denna ska de sedan återberätta inför sina kompisar. Vi hjälper till som stöd. Vi tillåter olika böcker, alltifrån *Totte* till *Billy*.

Fråga 3: Vi har möjlighet att besöka skolbiblioteket en gång i veckan, men vi gör det bara en gång i månaden. Då lånar barnen två böcker. Detta är ett gemensamt beslut som vi tagit tillsammans med föräldrarna. Barnen väljer böcker efter eget intresse, men inte tjocka kapitelböcker, typ *Harry Potter*. Vi har inte besökt ”stora” biblioteket.

Fråga 4: Olika sociala händelser. Vi planerar att ha ett spöktema under hösten.

Fråga 5: Barnen återberättar sina böcker och diskuterar tillsammans i gruppen. Barnen har fått rita något från högläsningsboken.

Intervju C:

Fråga 1: Ja, vi har en kapitelbok som vi läser nästan alla dagar i veckan. Barnen lånar böcker på skolbiblioteket en gång i månaden. De lånar två böcker. Vi styr att de ska välja en bok att läsa tillsammans med föräldrarna hemma och eventuellt en annan t.ex. en faktabok. I samråd med föräldrarna har vi kommit fram till att det räcker att besöka biblioteket en gång i månaden. Vi har börjat med något nytt, att något barn varje vecka berättar i en mindre grupp om en bok de läst hemma, antingen lånebok eller favoritbok hemifrån. Sen drar vi ut en stencil på framsidan till de redovisade böckerna.

Fråga 2: Det är jätte viktigt! Det är bra för språk, tal och kommunikation. Vår avdelnings mål är att barnen ska utveckla sin förmåga att lyssna och återberätta. I Läroplanen står det att barnen ska utveckla sin förmåga att lyssna och reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar. Vi ska börja med olika klassiska sagor efter kapitelboken.

Fråga 3: Barnen lånar böcker på skolbiblioteket en gång i månaden. De lånar två böcker. Vi styr att de ska välja en bok att läsa tillsammans med föräldrarna hemma och eventuellt en annan t.ex. en faktabok. I samråd med föräldrarna har vi kommit fram till att det räcker att besöka biblioteket en gång i månaden. Vi har inte varit på ”stora” biblioteket än.

Fråga 4: Det beror på gruppens läsvanor hemifrån. Eftersom föräldrarna önskat att biblioteks besöken bara ska vara en gång i månaden, kanske barnen inte har någon större läsvana hemifrån. Därför vill vi börja försiktigt och styr bara ett av boklånen. Valet av kapitelboken styrs också från oss. Vi vet inte hur insatta barnen är i att sitta stilla och lyssna på sagor. Vi ska föra in de klassiska sagorna sen. Kapitelboken har lästs i hela gruppen, men vi ska prova olika alternativ. Det är viktigt att barnen ska kunna lyssna och förstå.

Fråga 5: Barnen har varsin skrivbok, en del med rim och ramsor och en del med matematik. Där i har de ritat en teckning från vad vi läst om i kapitelboken. Vi ska fortsätta att använda den senare med de klassiska sagorna också.

Intervju D:

Fråga 1: Det gör vi, varje dag får de höra på en utvald bok. Vi har läst jättemycket *Alfons*. Vi ville se var barnen befann sig och hur mycket de orkar lyssna. Det här är en väldigt tacksam grupp som tycker mycket om att lyssna på sagor. Just nu läser vi *Lotta på Bråkmakargatan*, en kapitelbok som vi läser varje dag. Nästan varje dag lyssnar barnen på sagor av Astrid Lindgren på kassettband. Det gjordes som ett experiment, vi satte på bandspelaren och sedan frågade barnen själva och påminde oss om att de ville lyssna på band.

Fråga 2: Väldigt, väldigt viktig. Jag brinner för böcker och skönlitteratur. Jag försöker få alla barnen sugna och nyfikna på att vilja lära sig läsa. Vi försöker varje år informera på föräldramöte om hur viktigt det är att föräldrarna tar sig tid till läsinläring, en kvart om dagen. När vi går till biblioteket säger jag till barnen: ”Säg nu till mamma och pappa att fröken säger att det är viktigt att de läser boken för er.” Vår målsättning är att det är viktigt att barnen kommer i kontakt med många olika slags böcker, men framförallt gamla böcker som Astrid Lindgren, Elsa Beskow och hennes rimsagor men även lite nyare som *Mamma Mu*, *Monstret i skåpet* och för 6-åringar *Kamomilla stad* och *Hackebacke-skogen*.

Fråga 3: Vi går till skolans bibliotek varannan vecka då får de låna två böcker med sig hem. Barnen själva väljer, men en del vill alltid låna facklitteratur och då ger vi barnen tips om att det finns annan typ av litteratur. Det viktigaste är att de tycker det är roligt att ta med sig en bok även om de ”bara” tittar i den. Om det är en bok som vi har valt kanske de inte alls bryr sig om den. Vi går också ner till ”stora biblioteket” någon gång. Vi vill att alla barn åtminstone ska hitta dit. Någon gång brukar vi be bibliotekarien läsa. Det är viktigt att barnen lär sig lyssna på olika slags röster.

Fråga 4: Vi har jobbat mycket med ”förr i tiden” Det är när vi jobbar temainriktat t.ex. Om kroppen, att man tar hit lite böcker så de får se hur man ser ut i genomskärning. Det är lite olika från år till år hur vi lägger upp det, lite hur barngruppen är, vad de är intresserade av. Vi försöker kolla barnen.

Fråga 5: Lite olika, rita och berätta vad boken handlar om. Annars brukar jag ställa frågor efter kapitlet och se så att alla är med. Då blir det mer spännande att göra den här återkopplingen. Ja vad var det som hände idag? Varför hände det? osv. Ibland frågar jag barnen om de har läst någon spännande bok hemma som de vill berätta för de andra. Det är svårt med att ge barnen feedback på det som de har läst. Samtidigt ser jag det som en service till föräldrarna att alla barn får gå till biblioteket och att de då har nya böcker hemma hela tiden. Det är även föräldrarnas intresse att samarbeta med förskolan. Ett år gjorde vi faktiskt så också att vi läste ett kapitel ur alla Astrid Lindgren-böckerna för att göra dem nyfikna. Vi läste först ett kapitel ur *Pippi-boken*, sen sa vi: ”Är det någon som är sugen på att läsa mer om detta nu, så be mamma och pappa”, och så gjorde vi kanske ett kapitel från *Emil*, ett från *Bullerbyn* och när vi gått igenom några stycken av Astrid Lindgren-böckerna så fick de välja vilken bok de ville rita ifrån, så fick de göra ett grupparbete. Jag kände att de var rätt så tjocka, de här kapitelböckerna. Jag vill gärna att alla vet vilka figurerna är, speciellt nu med alla våra nya invandrabarn. Vi svenskar har ju läst mycket Astrid Lindgren, men så att alla vet vilka *Pippi* och *Emil* är. Ja, allmänbildning och så fick de det tipset att be mamma och pappa läsa fortsättningen på boken. Jag tror faktiskt att det var några som nappade på det. Jag tar upp det på föräldramötet och även på utvecklingssamtalet och påpekar det också, det räcker med 15 min, bara att det ska vara varje dag. Även sen när barnen blir läsare räcker det att de läser 15 min, bara de håller igång det och just det att de blir vana vid att man läser böcker, att de får in det, och även sen när de blir läsare. Man får börja med lättare ”lätt-att-läsa-böcker” och sen gå vidare. Ibland gör vi så att vi läser en bok och sen säger jag så här: ”När vi läst, ser vi på filmen.” Många har sett filmen innan och jag vill att de ska vara kritiska till vad de ser. Vad var det som skilde boken från filmen? Barnen får lära sig att det är två helt

olika grejer, det är spännande att höra vad de upptäcker. Barn som är lite intresserade vet att snart får de se filmen. Vi har tittat väldigt mycket på diabilder, gamla sagor, barnen får en biokänsla.

Intervju E:

Fråga 1: Vi har sagostunder två gånger i veckan då vi försöker läsa olika sorters litteratur. Vi försöker lyssna på väldigt mycket Astrid Lindgren.

Fråga 2: Nu när det är så mycket dataspel och tv så är det jätteviktigt att man har en annan sida istället för det här med våld osv. Jag tror inte att föräldrar läser så mycket för sina barn idag. Vi får göra mycket av det. Vi brukar nämna att det är bra att läsa för sina barn. Det kommer mer sen till skolan. Det är någonting som man har med sig från början hur man gör själv hemma. Det är ju jätteviktigt att läsa för sina barn. Vår målsättning är att lyssna på olika sorters sagor, folksagor, moderna sagor som handlar om ett visst problem som man har i gruppen, så kan man bearbeta och diskutera efteråt. Barnen får tänka till lite själva. Om någons t.ex. morfar har dött kan man ju läsa en sån saga då blir det på ett helt annat sätt än att bara prata. Då kan det komma mycket från dem själva som de har upplevt. Språklig medvetenhet är det som vi sätter främst.

Fråga 3: Vi brukar gå till skolbiblioteket och titta men vi brukar inte låna böcker. Det är olika från grupp till grupp. Vi går till stora biblioteket på teater och sagostund. Vi tar istället mycket böcker hemifrån och vi har köpt in böcker till förskolan. Efter ett halvår brukar vi ta en kapitelbok och läser för barnen två gånger i veckan. Det blir gärna mycket Astrid Lindgren.

Fråga 4: Om vi har någon konflikt eller så. Tips från kollega och vana av vad man har läst innan. Jag läser gärna *Karlsson på taket* för barnen.

Fråga 5: Efter en saga kommer det automatiskt frågor och då diskuterar vi. Ibland så ritar barnen men det blir inte så ofta. Ibland frågar man någon enstaka vad de har hört och hur de har uppfattat sagan. Det är när man har funderingar om de förstår innehållet. Det händer att barnen har egna böcker med sig hemifrån. Jag skulle vilja ha mycket mer, det blir för lite saga. De skulle börja redan på Bvc. Med att tala om hur viktig betydelse böcker egentligen har både när det gäller språk och sånt.

Intervju F:

Fråga 1: Ja, vi läser nästan varje dag när vi har frukt. Det tycker både jag och barnen är roligt. Så gott som dagligen läser vi. För det mesta är det vi som väljer böckerna, men ibland har barnen med sig hemifrån.

Fråga 2: Det tycker jag är viktigt. Man kan få in mycket med böckerna. Vi har läst flera av Alfons böcker bl.a. om hur man är som kompis. Man kan prata om boken; Vvad gjorde han rätt och fel? Man får in mycket. När man läser längre böcker får man in; Vad hände nu? Vad händer sen? Vi brukar läsa mycket Astrid Lindgren. De tycker vi också om fast man läst dem tio gånger. Det är ju nya barn. Vår målsättning är att de ska få höra mycket, lyssna. Att man kan använda böcker, t.ex. *Alfons*, hur man är som kompis. *Alfons och odjuret* m.fl. Det finns mycket bra böcker. Barnen ska förstå att det finns en bra vits med att kunna läsa. Om inte föräldrarna läser för barnen hemma är det ännu viktigare att vi gör det.

Fråga 3: Vi har ett bibliotek på skolan men vi brukar inte gå dit med barnen. Vi brukar gå dit själva och titta. Det är roligt att ha koll på vad det finns för barnböcker.

Fråga 4: Hur man är som kompisar. Det är där vi tycker att vi ska lägga vårt största arbete. Att lära sig läsa gör de i skolan. Vi har jobbat med rim och ramsor för att det ska gå lättare. Att man är en grupp som fungerar socialt. Där är böckerna ett bra exempel. Vi började i höstas och gick igenom alla *Alfons*. Flera av dem handlar om kamratskap. *Pelle Svanslös* handlar också om utsatthet och kamratskap. Helme Heine har också böcker på det temat. De handlar om att göra saker tillsammans, det blir mycket lättare då. Man skaffar sig favoritförfattare.

Fråga 5: Spela teater. *Pettson*, brukar jag spela och *Nasse hittar en stol*. Barnen tar till sig böckerna på ett annat sätt när man spelar dem som teater. Det blir någon gång varje år. Det är viktigt att läsa med inlevelse. Det får man på köpet om man själv tycker om böcker. Om man läser en bok man inte tycker om blir det på ett annat sätt. Man behöver läsa boken innan. En bok man läst många gånger ”pratar” man bara. Vi pratar rätt mycket om böckerna. Varför gjorde de så? Vad hände där? Om vi har varit på teater kanske vi läser boken också för att barnen ska få en bättre förståelse.

Intervju G:

Fråga 1: Ja, absolut. Det gör vi varje dag. Vid t.ex. temaarbeten eller andra behov t.ex. problem i gruppen som uppstår. Av tradition. Vi vill föra gamla sagor vidare. Vi har en kapitelbok som vi läser ur nästan varje dag i storgrupp. Rim och ramsor för att bli språkligt medveten. Vi forskar, söker kunskap. Just nu har vi ett trolltema och det finns många böcker på det området.

Fråga 2: Jättestor. Vår målsättning är att väcka lust och intresse för språket. Att läsa sagor, söka kunskap, lära nytt. När man läser är det för att de andra ska lära sig lyssna, använda fantasin, se bilder inne i huvudet, öka kreativiteten. Språket är ju grunden till alltihopa. Utan

böcker skulle vi kunna lägga ner verksamheten! Jag skulle inte kunna jobba om jag inte fick använda böcker i mitt arbete! Språket är grunden till allt. Kommunikation är A och O. Vi är viktiga där. Böcker är otroligt viktiga. Jag tycker att man ska prata med föräldrarna inte bara om språklig medvetenhet utan även att man kommer så nära. Att prata med barnen. Den dialogen är viktig.

Fråga 3: Vi har biblioteket nära på skolan. Det är jättebra. Vi kan gå dit hur ofta vi vill, det blir väl inte varje vecka, men nästan. Ibland går vi hela gruppen. Men det är olika. När vi går alla får de vara där och välja. Barnen lånar till förskolan, inte hem. Vi har möjlighet att gå till ”stora” biblioteket och det gör vi ibland. Det är mera praktiskt och enklare att gå till skolans bibliotek. Det är olika hur vi väljer ut litteraturen. Om vi har ett speciellt tema, är det temat som styr. Är det ett speciellt problem är det jättebra att använda en bok. T.ex. *Alfons* har vi använt jättemycket när vi pratat om kompisrelationer. Vi för upp till diskussion och lyfter fram det. Ibland får barnen själva välja vad de vill ha. Vi har alltid en kapitelbok på gång. Sen tycker jag att det är jätteviktigt med de gamla traditionella sagorna. Vi har jobbat mycket med sagolådor. *Rödluvan*, *Hattstugan*, *Bockarna Bruse*. Vi säger alltid till föräldrarna på föräldramötena vilken stor betydelse böcker har för deras barns utveckling. Vi tar upp vikten av att läsa för sina barn. Att de ska ta vara på den stunden, diskutera och komma nära varandra. Det är jätteviktigt med den här dialogen. Vi belyser alltid vikten av detta. Barnen har möjlighet att ta med sig böcker hemifrån om de vill. Vi har alltid böcker som står framme. Vi har en bokbänk och vi har en bokstavsbank. Där finns hela alfabetet. På våren brukar vi alltid låna böcker från stora biblioteket som bibliotekarien valt ut och som är lämpliga för barn i förskoleåldern. Sen får barnen hem de böckerna och läser dem hemma tillsammans med föräldrarna, och sen redovisar barnen dem för hela gruppen. Då ser vi om de har läst dem och barnen får berätta om böckerna är bra eller dåliga. Samtidigt är det bra att våga stå inför en grupp. De andra lyssnar och visar hänsyn och respekt. Här kommer många viktiga bitar in. Vi jobbar jättemycket med *Trulle* för att barnen ska bli språkligt medvetna. Just nu har vi jobbat mycket med rim och ramsor. Jätteviktigt. Många sagor är byggda på rim. Det tycker barnen är roligt. Behovet i gruppen styr. Det är bra om man vill lyfta fram något. Man läser och sen diskuterar man. Alla barn tycker om att lyssna på sagor. Det är jätteviktigt i detta video- och datasamhället. Man skulle aldrig kunna vara utan ett sånt medel i förskolan!

Fråga 4: Vi jobbar jättemycket med *Trulle* för att barnen ska bli språkligt medvetna. Just nu har vi jobbat mycket med rim och ramsor. Det är jätteviktigt. Många sagor är byggda på rim, det tycker barnen är roligt. Behovet i gruppen styr. Det är bra om man vill lyfta fram något.

Vi läser och sen diskuterar vi. Alla barn tycker om att lyssna på sagor. Jätteviktigt i detta video- och datasamhället. Jag skulle aldrig kunna vara utan ett sånt medel i förskolan!

Fråga 5: Det är olika hur man gör. Vi kan prata om det i en dialog, men är det många barn är det svårt att få alla att komma till tals. Man kan bara göra så att man ritar en teckning. Barnen ritar vad de har upplevt och vi kan skriva till. Ibland skriver de själva. Vi skriver lappar som de skriver av. Nu sist hade vi sagolådor. Vi var ute i skogen och läste *Hattstugan*, *Bockarna Bruse* och *Rödluvan*. Vi delade upp oss i grupper och läste. Vi samlade material som vi tog med oss hem. Barnen skapade sagan i lådan. Sen redovisade vi på olika sätt, några dramatiserade. Vi fick in jättemånga bitar, som naturupplevelse, skapande och rollspel. Vi ville ha gamla traditionella sagor i det skedet. Nu har vi bestämt att vi ska jobba med troll. Där finns många gamla sagor att tillgå.

Intervju H:

Fråga 1: Vi använder oss mycket av böcker och läser för barnen. Vi läser kapitelböcker och vi försöker ha böcker som passar till våra teman. Vi läser rim och ramsor, vi läser stora böcker och små böcker. Jag tycker om att läsa, jag tycker att det är roligt.

Fråga 2: Något viktigt är att öka deras ordförråd och att de ska tycka att det är roligt med böcker. Att tycka om att läsa. Vi vill visa att det finns många olika slags böcker. Vår målsättning är att öka deras ordförråd. Att de ska tycka det är kul att gå till biblioteket och låna böcker. Väcka lusten och nyfikenheten att läsa som är jätteviktigt och att de tycker att det är roligt med böcker.

Fråga 3: Ja, vi har bibliotek inne på skolan. Dit kan vi gå när vi vill. Vi väljer dels det vi tycker ser bra och intressant ut och så styr temat. Barnen väljer efter intresse. De väljer bland bilderböckerna i backarna. Vi lånar facklitteratur när vi har olika teman. Om barnen vill låna serier så får de. Huvudsaken är att de blir intresserade av böcker. Förra året bad vi dem nere på stora biblioteket att plocka ihop nya bilderböcker, sen fick barnen välja varsin för att läsa den hemma tillsammans med mamma eller pappa. Sen redovisade de den och berättade lite inför gruppen. Målet var att träna att stå framför gruppen och prata. Det gick jättebra. Om någon annan blev sugen på att läsa den boken fick de låna den sen. Några böcker läste vi här tillsammans. Öppettiderna på eftermiddagen på stora biblioteket passar inte vår verksamhet, men det finns mycket böcker på vårt eget skolbibliotek och bibliotekarien tar hem nya böcker till oss.

Fråga 4: Ja, vi har läst *Matilda med is* som handlar mycket om känslor. Tema, vid jul läser vi julböcker eller när någon får syskon.

Fråga 5: Ibland har vi läst en hel bok för barnen och sen har de fått rita. Vi har gjort sagolådor, sen har vi dramatiserat. Det finns många olika sätt. Ibland läser man en bok och så blir det en diskussion och ibland blir det inte det.

Intervju I & J:

Fråga 1: Ja, mer eller mindre. I forskande syfte, om t.ex. djur, faktaböcker. Olika teman, våra sinnen, våra känslor, faktaböcker som är skrivna som sagor. Om något speciellt kommer upp är det ibland lättare att utgå ifrån en bok. Sagostunder, barnen lånar sagoböcker från biblioteket. Vi ska börja med kapitelbok, då vill vi få barnen att bilda egna bilder i huvudet.

Fråga 2: Den är ju stor, som sagostunden mitt på dagen, där man kan ligga och koppla av med en god rolig tänkvärd spännande saga. Just nu i denna gruppen har vi fått jobba mycket med hur man t.ex. är mot varandra, hur vi visar våra känslor och empati. Vi kommer att använda oss av en serie som heter *Våra känslor, jag är arg, jag är ledsen, jag är rädd* osv. Då tror vi att barnen har lättare att förstå och ta till sig hur man kan känna sig i olika situationer, när man får det i berättarform med bilder som illustrerar känslan. Vår målsättning är att få barnen att förstå att man visst får bli arg, ledsen, avundsjuk osv. men vi måste lära oss att hantera känslan. Det är lättare att utgå ifrån en bok. Vi vill också försöka få barnen att spontant hämta en bok att titta i för att t.ex. lugna ner sig om de känner sig ensamma eller till tröst. Vi vill att de ska förstå glädjen och nyttan med böcker.

Fråga 3: En gång i veckan eller efter bibliotekets öppettider eller om vi har bestämt tid med bibliotekarien. Barnen brukar få välja varsin sagobok. Vi försöker leta upp det som passar för tillfället och är aktuellt. Ibland tar vi bibliotekarien till hjälp så plockar hon ihop. Barnen har böckerna här. Vi talar om för föräldrarna hur viktigt det är att läsa tillsammans med barnen. Vi vill också att de ska fortsätta läsa för barnen även sedan de själva har lärt sig läsa.

Fråga 4: Bl.a. vår planering, vad vi har bestämt vi ska jobba med. Årstider, olika teman. Vi utgår från barnen om det är något de vill ha reda på. Något spontant som vi behöver bearbeta. Just nu var det prat om att kissa i sängen. Då lånade vi *Martins hemlighet* av skolsköterskan, då barnen lättare kunde förstå och känna igen sig i att jag inte är ensam om detta.

Fråga 5: Vi läser och pratar, ibland ritar vi. Olika språklekar. Rim och ramsor bl.a. Elsa Beskow. "Berättartanten" kommer ibland. En av oss klär ut sig och berättar en saga utan bok.

Intervju K:

Fråga 1: Ja, det gör vi. Vi läser sagor varje dag i samlingsen. Vi använder litteratur till att knyta an till olika teman och när vi startar upp teman. Det är lättare om man t.ex. ska prata om

svampar så kanske man läser *Tomtebobarnen*. Då får barnen en aha-upplevelse. Ibland frågar barnen om djur t.ex. och då kan man slå upp i en faktabok så blir det lättare.

Fråga 2: Jag tycker att litteraturen har stor betydelse för verksamheten. Målsättningen är att man ska ge barnen en upplevelse när man läser för dem. Man öppnar upp en annan värld för dem. Att de lär sig att uppskatta litteratur och att de själva kan få det intresset. De får ökad kunskap genom litteraturen. Det är alltid nåt man snappar upp och lär sig.

Fråga 3: Ja, det har vi. Vi kan gå dit så ofta vi vill pga. närheten, men det blir väl två gånger i månaden ungefär. Vi lånar till avdelningen. Vi läser tillsammans med barnen. Vi har ingen föräldrasamverkan. Ibland väljer barnen och ibland väljer bibliotekarien ut lite smått som kan passa och ibland väljer vi utifrån tema.

Fråga 4: Tema och årstider. Vid frågor som dyker upp, då mest faktaböcker.

Fråga 5: Man fortsätter på tema. Ibland får de återberätta böckerna antingen genom att rita eller diktamen. Det är olika om de berättar i hela gruppen eller bara för ett par barn. Man kan göra något skapande också kring boken. Vi har inte dramatiserat något än. Vi ska börja prata om Elsa Beskow och *Tomtebobarnen*. Vi knyter an till sagan vid utedagarna.

Intervju L:

Fråga 1: Ja, det gör vi ju. Det är sagoläsning, jag vill inte säga dagligen men näst intill, vid fruktstunden. Sen använder vi också skönlitteratur vid tema. Man kan inleda ett tema med skönlitteratur eller bygga hela temat på det. När vi började i höstas tänkte vi bygga på Elsa Beskows litteratur. Alla gamla böcker som fanns. Sen har det inte blivit så mycket mer än *Tomtebobarnen*. Där är vi nu. Vi ska fortsätta nu när vintern kommer. Det är så vackra bilder i den. Skönlitteratur är inte bara att läsa, det är visuella upplevelser som barnen får med bilder. Jag älskar dikter, att läsa dikter. Det har jag plågat många barn med genom åren. Vardagsnära dikter. Barnen hittar sig själva. Det påverkar barnen genom att de också börjar dikta. Rimmet kommer i det också. Så skönlitteratur är mycket med rimverkstad. Vi försöker plocka in det också, t.ex. Lennart Hellsing. Hur man läser är viktigt. Nu tycker jag att det är så himla roligt. Man ska ha läst innan men det fungerar inte i verkligheten så man får hoppa över ord ibland. Viktigt att prata om det man läst efteråt. T.ex. om att karda ull i Elsa Beskows böcker. Där läser jag alla konstiga ord först och så pratar vi om dem efteråt. Det blir historia.

Fråga 2: Ja, se det är att skapa språket för barnen. Skönlitteraturen gör att barn som har svårt att sitta stilla påverkas. Det lugnar barnen. De påverkas känslomässigt. Målsättningen är att ge barnen litteratur i olika former. Man läser, berättar muntligt. Det är jobbigt som vuxen men barnen kan verkligen lyssna utan bilder. De gör egna bilder och reflekterar. Det är jätteviktigt,

det har vi alldeles för lite tid till, både vuxna och barn. Man skapar en miljö runt omkring. Vi ska ge dem litteratur, bygga på ett språk och lära dem att vara rädd om böcker. Ge dem så mycket som möjligt i olika former. Att barnen ser språket, hittar bokstäver, tränar uttal m.m.

Fråga 3: Ja, det har vi. Vi har väldigt nära. Vi går en gång i månaden. Vi har gått själva och valt böcker som vi tycker att barnen klarar av, men barnen ska få gå med sen och välja själva. Vi väljer inför tema och barnen väljer efter intresse, en bok var, till förskolan.

Fråga 4: Man kan ha förlorat en morfar och så kanske man går till kyrkogården. Om det blir aktuellt, med en hund som dött eller så, då kan man hitta litteratur. På 70-talet var det väldigt populärt att läsa om skilsmässor. Barnen skulle vara insatta. Jag tycker inte att man behöver dra in barnen i för stora världar. TV:n gör det tillräckligt. Där kan vi inte bromsa. Vi ser i barnens lekar att allt kommer igen – både skönlitteratur och allt annat. I kompisrelationer kan man använda böcker. Förra året hade vi böcker om olika känslor.

Fråga 5: Ja, det blir lite dåligt. Man läser boken rakt upp och ner. När reflekterar du över den? Hur många barn var det som förstod? Det är inte så ofta. När boken är slut och frukten är uppäten vill man leka. Däremot när man jobbar i ett tema... Vi tog *Tomtebobarnen* och gjorde bio av den. Vi lånade diabilder. Det har de pratat mycket om. Jag låter dem gärna avbryta under tiden jag läser en bok. Någon frågar om något och då pratar vi om det. Att återberätta hur mycket de kommer ihåg dagen efter gör vi inte så mycket. Det får inte bli för mycket bearbetning när de är så här små, så att man tjar ut dem. Barnen vill ju att det ska hända någonting. När vi jobbade med *Tomtebobarnen* blev det att vi pratade om svampar och gjorde svampar i lera och övade finmotorik. Skönlitteraturen bygger på hela lilla människokroppen uppifrån och ner. Rörelse och drama. Att man tar hand om lilla hjärnan som kommer igång.

Sammanställning av fråga 1

I undersökningen framkommer det att pedagogerna använder sig av skönlitteratur i olika hög grad i verksamheten. Några pedagoger läser kapitelböcker medan en annan pedagog låter barnen lyssna på sagor på kassetband. Rim, ramsor och forskning med hjälp av faktaböcker förekommer också hos några av pedagogerna. En pedagog använder sig också ibland av vardagsnära dikter. Andra saker som framkommer är användandet av litteratur i samtal kring kompisrelationer. Pedagogerna tar också hjälp av skönlitteratur i olika teman.

Sammanställning av fråga 2

Det framkommer tydligt att pedagogerna är eniga om att böckerna har en mycket stor betydelse, framför allt när det gäller språkutvecklingen. Pedagogerna anser att det är viktigt

att öka barnens ordförråd och att lära barnen att det är roligt med böcker. Några pedagoger anser att det är ännu viktigare med böcker i dagens samhälle, där dataspel och TV tar allt större plats i barnens värld. Ett litet antal pedagoger framhåller också att det står i vår Läroplan att barnen ska utveckla sin förmåga att lyssna och reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar. Sammanfattningsvis säger pedagogerna att målsättningen med skönlitteraturen i verksamheten framförallt är att väcka lust och intresse och att barnen ska förstå glädjen och nyttan med böcker.

Sammanställning av fråga 3

Pedagogerna går till skolbiblioteket allt ifrån en gång/vecka till en gång/månad, men det finns möjlighet att besöka det oftare. Det finns även möjlighet att besöka kommunens huvudbibliotek, där det bjuds på teater och sagostunder. Ett par pedagoger går till skolbiblioteket själva, gör granskningar och ser över utbudet utan att låna böcker. Dessa pedagoger tar istället med sig böcker hemifrån. I de flesta förskoleklasserna väljer barnen i stort sett själva ut litteraturen, men pedagogerna styr till viss del.

Sammanställning av fråga 4

Sättet att välja litteratur sker beroende på olika teman, såsom årstider, helger och högtider. Behovet i gruppen styr valet av litteratur i egenskap av olika sociala händelser, exempelvis kompisrelationer. Någon nämner också att det beror på gruppens läsvanor hemifrån. Det kan också vara tips från någon kollega eller vad pedagogen är van vid att läsa sedan tidigare som påverkar valen.

Sammanställning av fråga 5

Bearbetningen sker genom boksamtal på olika sätt där barnen ibland återberättar vad de hört eller bara samtalar kring den lästa boken. Vid somliga tillfällen ritas de. En pedagog väljer ibland att läsa en bok och därefter låta barnen se filmen. Pedagogen vill att barnen kritiskt ska granska skillnaden mellan bok och film. Detta är ett sätt att fånga upp barn, som är mindre intresserade av böcker. En pedagog säger att han spelar teater för barnen, vilket är en annan metod för dem att ta till sig böckerna. Några pedagoger har arbetat tematiskt med sagorna *Hattstugan*, *Bockarna Bruse* och *Rödluvan*. Sagorna berättades i skogen därefter samlade barnen naturmaterial och byggde ”sagolådor”. Efter detta redovisades arbetena på olika sätt, några dramatiserade. De fick in väldigt många olika delar såsom naturupplevelser, skapande och rollspel. Ett par pedagoger nämner att de har arbetat med olika språklekar.

DISKUSSION

I vår utbildning och under arbetet med vår forskning har vi ökat vår medvetenhet om hur viktigt det är att arbeta med skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Redan 1970 blev barnlitteraturen ett universitetsämne. Sedan dess ingår ämnet som ett obligatoriskt moment i utbildningen för blivande svensklärare (Kåreland, 1995 s.13).

Vi tycker att det är väldigt viktigt att ge barnen olika litterära upplevelser i förskolan och förskoleklass genom skönlitteratur. Detta känns extra viktigt i dagens samhälle där TV och datorer tar allt större plats i vår vardag. Vi har under vår yrkesverksamhet upplevt att böcker får stå tillbaka mer och mer. I våra intervjuer framkommer det att flera av pedagogerna instämmer i våra farhågor. Här har vi som pedagoger därför en viktig roll att förmedla och introducera skönlitteratur för barnen.

Litteraturen har mycket att bidra med när det gäller elevers språk-, läs- och skrivutveckling, men också i matematiska sammanhang. Vi vet också att skönlitteraturen är viktig för barnen i deras identitetsutveckling och för deras utveckling av självförtroende. Genom att få ta del av skönlitteraturen får barnen också utlopp för sin fantasi och kreativitet. Barnen kan också med hjälp av skönlitteratur få möjlighet att uttrycka sin empatiska förmåga. Därför har vi som syfte att öka vår kunskap med hur pedagoger använder sig av skönlitteratur i förskola och förskoleklass.

Vi hade ingen tidigare erfarenhet av att intervjua, men vi anser ändå att det gick bra. Vi har inte stött på några större problem. Vid ett tillfälle råkade vi ändra inspelningshastighet på bandspelaren och när det blev dags att lyssna av intervjuerna blev vi något nervösa eftersom de intervjuade pratade som Kalle Anka. Detta löste sig dock då det räckte med att ändra hastighetsknappen på bandspelaren. Vi ställde öppna frågor för att de intervjuade skulle få stor frihet att besvara frågorna med egna ord. Vid behov ställde vi följdfrågor. Vi valde medvetet att inte ställa direkta frågor rörande begreppen språk-, läs- och skrivutveckling och matematikbegrepp för att inte påverka de intervjuade i någon speciell riktning.

Enligt styrdokumentet Lpfö 98 hör språk och lärande ouplösligt samman liksom språk- och identitetsutveckling. ”Förskolan skall lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta till vara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen” (Lpfö 98 s.10). ”Likaså Lpo 94 anser att språk, lärande och

identitetsutveckling är nära förknippade. Genom rika möjligheter att samtala, läsa och skriva skall varje elev få utveckla sina möjligheter att kommunicera och därmed få tilltro till sin språkliga förmåga” (Lpo 94 s.7). Ett antal pedagoger hänvisar i intervjuerna till dessa läroplaner där det står att ”[...] barnen skall utveckla sin förmåga att lyssna och reflektera och ge uttryck för sina uppfattningar” eftersom läroplanerna är lagstadgade och ska ligga till grund för all verksamhet i förskola och förskoleklass.

Williams-Granefelds säger att litteraturläsning inte får någon pedagogisk roll, utan den används ofta i disciplinära syften. Brita-Lena Öman anser att lässtunderna ofta fungerar som tidsutfyllnad mellan två aktiviteter (Simonsson 2004 s. 35). I våra intervjuer framkommer det dock att så inte enbart är fallet. De intervjuade pedagogerna använder sig dagligen av planerad sagoläsning men i olika hög grad. De anser att litteratur är viktigt för barnens språkutveckling där de också kan ta hjälp av rim och ramsor. De tar dessutom hjälp av skönlitteratur i andra sammanhang, såsom temaarbeten och bearbetning av sociala relationer. Här anser vi att skönlitteraturen är ett utmärkt redskap för barnens utveckling.

Vi har själva tidigare använt böcker i lugnande syfte som hjälp att samla ihop barngruppen. Detta står i motsats till vad Lisa Henriksson säger, att böcker ska aktivera oss (Henriksson, 2002 s. 5). En pedagog i vår intervju sa: ”Utan böcker skulle vi kunna lägga ner verksamheten. Jag skulle inte kunna jobba om jag inte fick använda böcker i mitt arbete.” Genom Lisa Henrikssons uttalande har vi fått ett vidgat perspektiv på hur man kan använda litteratur i förskola och förskoleklass. Böcker är inte enbart ett lugnande medel utan de ska väcka glädje, lust, fantasi och kreativitet hos barnen.

Anna-Clara Tidholm betvivlar att barn kan identifiera sig med en huvudperson i en bok. Hon tror inte att små barn kan identifiera sig med andra människor, eftersom identifikationen bygger på att man har en jaguppfattning. Susanna Ekström däremot, tror att vi underskattar de små barnens förmåga till inlevelse och uppfattning då de inte behärskar talet än. Hon menar att figurerna i böckerna så småningom blir barnens kamrater som de återkommer till, talar och leker med (Sörensson, 2001 s. 15ff). Vi anser oss ha belägg för att barn sannolikt har förmågan att identifiera sig med andra. Genom våra intervjuer framkommer det att pedagogerna kontinuerligt tar hjälp av skönlitterära texter i arbete med exempelvis kamratrelationer. De menar att litteraturen är ett bra redskap i sitt arbete. Även Sterns teorier styrker detta. Han menar att identiteten formas i berättandet genom att barnet skapar en bild

av sig själv och sin upplevelse som påverkar den egna självbilden (Brodin & Hylander, 1997 s. 88). Margareta Öhman anser också att barn får insikt genom att leva sig in i olika rollkaraktärer och då erbjuds de unika möjligheter till identifikation. Om man studerar perspektivet att stärka barns empatiska förmåga är sagoberättande en metod med väldigt goda och rika möjligheter (Öhman, 2003 s. 150). Något pedagogerna i våra intervjuer ständigt återkommer till är att de har stor hjälp av litteraturen när det gäller samtal kring konflikter och i andra sammanhang i barnens närhet. Vi vill lägga tonvikten på värdet med att använda litteratur i olika pedagogiska sammanhang för att nå särskilda utvecklingsmål hos barnen. Här har vi som pedagoger möjlighet att styra valet av litteratur för att på så sätt nå det önskade målet.

Vygotskij anser att ett barns erfarenheter är mindre rika och då är också ett barns fantasi fattigare än en vuxens (Vygotskij, 1995 s.19). Här menar vi att det är vår uppgift som pedagoger att vidga barnens kunskaper. Genom att låta barnen ta del av många olika sorters litteratur kan vi utöka deras upplevelser och erfarenheter och på så sätt ge dem möjlighet att utveckla sin fantasi.

Carol Fox menar att barn som får ta del av många berättelser genom sagor, rim och ramsor förvärvar kunskap om språket som de sedan har användning för när de själva berättar eller när de ska läsa och skriva (Fast, 2001 s. 21). Detta är också värdefullt för deras språkutveckling (Fast, 2001 s. 21). I vår undersökning betonade de flesta pedagogerna att litteraturen är ett viktigt redskap i barns språkutveckling. En pedagog säger: "Vår målsättning är att väcka lust och intresse för språket. Språket är grunden till allt". Vi instämmer med de intervjuade pedagogerna och anser att skönlitteratur är ett bra redskap när det gäller språklig medvetenhet hos barnen.

Bergius & Emanuelsson anser att matematik är, precis som litteratur, bild och skapande, en del av vår kultur och vårt kreativa tänkande. I deras projekt gjorde barnen oväntade upptäckter genom att utforska situationer och sammanhang i en fiktiv verklighet med sagor, berättelser och bilder. I böckernas text menar de att det nästan inte förekommer någon påtaglig eller synlig matematik, bara enstaka ord och begrepp som för tanken till matematik. Genom att tolka böckernas bilder och ställa öppna frågor får barnen tillfälle att upptäcka och utveckla sitt tänkande och resonering i matematik (Bergius & Emanuelsson, *Nämna TEMA*, 2000 s. 153f). Det var inte någon av de intervjuade pedagogerna som nämnde matematik i sitt arbete

med skönlitteratur. Vi tror inte att de är medvetna om att matematiken faktiskt finns i skönlitteraturen, eftersom vi själva först under vår utbildning blev medvetna om att matematiska begrepp förekommer i all slags litteratur. Matematiken i skönlitteraturen är något som är nytt för oss och som vi upplever som en utmaning att arbeta vidare med i vårt kommande yrke. Genom vårt examensarbete hoppas vi kunna förmedla vikten av detta synsätt till andra verksamma pedagoger i förskola och förskoleklass. Det förekommer matematik i all skönlitteratur, men det gäller bara att ta till vara dessa möjligheter. Vi vill förmedla vikten av att kunna se matematiken i skönlitteraturen och på så sätt introducera matematikbegreppen på ett lekfullt sätt för barnen i förskola och förskoleklass.

Chambers vill att man ska synliggöra böckerna och arrangera dem så att de drar uppmärksamheten till sig. Vi instämmer med honom när han framhåller att speciella läsplatser är betydelsefullt. Man avsätter inte en plats åt en enda aktivitet om man inte tycker att den är väldigt viktig (Chambers, 1994 s. 37f). En pedagog tycker att skolbiblioteket borde fungera som en naturlig och öppen plats för barnen att gå till. Där skulle de kunna leta böcker och även sitta och läsa en stund i lugn och ro. Utbudet på böcker i ett bibliotek är stort och barnen får här möjlighet att kontinuerligt finna nya böcker.

Vi har erfarenhet från en förskoleklass där barnen besökte biblioteket varje vecka. Det märktes tydligt att de flesta barnen såg detta som något speciellt och nästan högtidligt. Barnen tog god tid på sig att se sig omkring för att slutligen välja en bok. En del barn stannade gärna kvar i biblioteket för att sätta sig till ro i en soffa och läsa tillsammans. Detta var vanligare bland pojkarna än flickorna i den gruppen. Det var härligt att se när de något aktivare pojkarna samlades kring en bok, för att dela med sig av sina erfarenheter och kunskaper till varandra. Här kunde barnen göra egna tolkningar där boken utgav en gemensam grund för samtal och reflektion.

Man måste ge barnen möjlighet att prata om vad de hört. Samtalen kan vara en hjälp för många barn att verkligen förstå vad de har hört. Genom att barnen får ta del av andras tankar och upplevelser kan de bli medvetna om att det inte alltid finns något rätt eller fel. Upplevelsen av berättelsen beror i stället på lyssnarens bakgrund och erfarenheter (Fast, 2001 s. 85f).

I intervjuerna framkom det att bearbetningen av litteraturen ofta sker genom boksamtal i olika former. Barnen fick ibland återberätta böckerna de läst och sina upplevelser kring detta. Under våra intervjuer tydliggjordes det hur viktigt det är att följa upp läst litteratur med boksamtal. Barnen får därmed ta del av varandras tankar och erfarenheter kring vad de läst och hört. Böckernas innehåll blir på detta sätt större och tydligare då barnen delger varandra tankar och reflektioner.

De genomgående svaren i våra intervjuer när det gäller pedagogernas målsättning med skönlitteratur är att barnen ska komma i kontakt med olika slags böcker som sedan ska väcka lust och intresse som leder till språklig medvetenhet. De lär sig lyssna och återberätta för varandra. De lär sig även att förstå glädjen och nyttan med böcker. Vi instämmer i att skönlitteratur med sina många utvecklingsmöjligheter har en given plats i förskola och förskoleklass.

I våra intervjuer kan vi se att alla tillfrågade förskoleklasserna hade en närhet till skolbiblioteket. De flesta utnyttjade möjligheten att gå dit, men med olika tidsintervall. Ett par pedagoger går till skolbiblioteket utan barn och utan att låna böcker. Dock håller de sig ajour med utbudet av böcker. En av pedagogerna säger att skolbibliotekets dörr är stängd och låst. Hennes mål är i stället att ha en öppen dörr där biblioteket blir en självklar plats att gå till, där man i lugn och ro kan sitta ner och läsa. Hon ifrågasatte vilket som är viktigast, ordning och reda och boken på rätt plats i hyllan eller att väcka barnens lust och intresse för böcker.

Vi upplever att förskolan har en stor och betydande roll när det gäller skönlitteratur. Det är viktigt att vi som pedagoger påvisar för föräldrarna vikten av att läsa för sina barn och hur mycket det för med sig i positiv riktning. Skönlitteratur används ständigt ute på förskolorna och i många olika sammanhang, vilket vi tycker är väldigt positivt. Genom denna undersökning har vi erhållit kunskap om skönlitteraturens betydelse för förskola och förskoleklass, vilket blir till hjälp i vårt framtida yrke. Vi kan härigenom informera och introducera andra pedagoger i skönlitteraturens möjligheter i förskola och förskoleklass.

SAMMANFATTNING

Syftet med vårt projekt var att ta reda på hur pedagoger använder sig av skönlitteratur i förskola och förskoleklass. Vi var också intresserade av deras målsättning eftersom förskolan ska lägga grunden för ett livslångt lärande (Lpfö 98 s.8). Böcker har en lång tradition i förskolan och som pedagogiskt medel är de oförändrade. De barn som befunnit sig inom förskoleverksamhet har dock alltid fått ta del av barnböcker (Simonsson, 2004 s. 45).

I vår litteraturdel har vi fått bekräftat att skönlitteratur är ett självklart redskap i förskola och förskoleklass när det gäller barns identitetsutveckling, empati, fantasi och lekutveckling, läs- och språkutveckling samt för deras matematikförståelse. Genom boksamtal fördjupas förståelsen kring den lästa litteraturen och barnens erfarenhetsvärld vidgas (Fast 2001 s. 85).

Vi har utfört kvalitativa intervjuer med pedagoger i förskoleklass. Vårt resultat visar att de tillfrågade pedagogerna dagligen använder sig av skönlitteratur i verksamheten. De ansåg att det är ett oerhört viktigt redskap i förskola och förskoleklass. I svaren framkom det att deras inställning till skönlitteraturens betydelse har sin tyngdpunkt i barnens språkutveckling och i sociala sammanhang när det gäller exempelvis kamratrelationer. Pedagogernas målsättning är att väcka barnens intresse för böcker och därigenom bidra till en god språkutveckling. Bearbetning av litteratur sker genom boksamtal, teater och praktiskt skapande.

Vi anser att skönlitteratur är så mycket mer än enbart språkutveckling. Vi ser stora möjligheter att använda böcker inom många andra områden också. Eftersom det förekommer matematiska begrepp i all skönlitteratur, gäller det bara att ta till vara dessa möjligheter. Vi vill förmedla metoden att med hjälp av skönlitteratur introducera matematik för barnen i förskola och förskoleklass. Skönlitteratur har naturligtvis en given plats i förskola och förskoleklass.

KÄLLFÖRTECKNING

- Bergius, B & Emanuelsson, L (2000). *Nämnamn Tema*. Göteborgs universitet. ISBN 91-88450-20-1
- Brodin, M & Hylander, I (1997). *Att bli sig själv. Daniel Sterns teori i förskolans vardag*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-47-04838-7
- Carlsson, B (1991). *Kvalitativa forskningsmetoder*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-47-04816-6
- Chambers, A (1993). *Böcker inom oss. Om boksamtal*. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag. ISBN 91-29-64542-2
- Chambers, A (1994). *Böcker omkring oss. Om läsmiljö*. Stockholm: Norstedts Förlag AB. ISBN 91-1-957331-6
- Doverborg, E & Pramling, I (2001). *Förskolebarn i matematikens värld*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-47-04950-2
- Doverborg, E & Pramling, I (1995). *Mångfaldens pedagogiska möjligheter*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-21-634-1150-4
- Ekström, S (2001). "Från gurgel till språklig njutning." *För de allra små!* Red. M Sörensson. Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag. ISBN 91-64857-2
- Fast, C (2001). *Berätta! Inspiration och teknik*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-27-72290-2
- Gripe, M (1978). *Tordyveln flyger i skymningen*. Stockholm: Bonniers. ISBN 91-7221-251-9
- Henriksson, L (2002). *Bokpuffar. En bok för alla*. ISBN 91-7221-121-0
- Kjersén-Edman, L (2002). *Barn- och ungdomsböcker genom tiderna*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur. ISBN 91-27-72291-0
- Kåreland, L (1994). *Möte med barnboken*. Stockholm: Bokförlaget Natur & Kultur. ISBN 91-27-03827-0
- Lindqvist, G (1996). *Lekens möjligheter*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-61391-1
- Malmer, G (2002). *Bra matematik för alla*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-02402-9
- Patel & Tebelius (1987). *Grundbok i forskningsmetodik*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-24851-2
- Pramling, I & Carlsson, M & Klerfelt, A (1993). *Lära av sagan*. Lund: Studentlitteratur. ISBN 91-44-38781-4
- Simonsson, M (2004). *Bilderboken i förskolan. En utgångspunkt för samspel*. Linköping: Uni Tryck. ISBN 91-7373-908-1
- Skolverket. (1998). *Läroplanen för förskolan*. Stockholm: Fritzes. ISBN 91-38-31412-6

- Skolverket. (1998). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet*. Stockholm: Fritzes. ISBN 91-38-31413-4
- Säljö, R (2000). *Lärande i praktiken*. Stockholm: Bokförlaget Prisma. ISBN 91-518-3728-5
- Söderbergh, R (1988). *Barnets tidiga språkutveckling*. Malmö: Gleerups Förlag. ISBN 91-40-60860-3
- Sörenson, M (2001). *För de allra små!* Stockholm: Rabén & Sjögren Bokförlag. ISBN 91-64857-2
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer*. Stockholm: Vetenskapsrådet. ISBN 91-70307-008-4
- Vygotskij, L.S (1996). *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos. ISBN 91-7173-011-7
- Öhman, M (2003). *Empati genom lek och språk*. Stockholm: Liber AB. ISBN 91-47-05192-2